Osaston johtaja, käräjätuomari Marika Siiki
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus

Asiantuntijalausunto
18.2.2022

IUKO 00153/00.08.00/2022

Eduskunnan lakivaliokunta

Asia:

Asiantuntijakuuleminen 18.2.2022

HE 241/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi saatavien perinnästä annetun lain ja siihen liittyviksi laeiksi ja Toimenpidealoite TPA 44/2021 vp

Aluksi

Käsiteltävällä hallituksen esityksellä vakinaistetaan niitä saatavien perinnästä annetun lain (perintälaki) väliaikaisia muutoksia, joista Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden asiantuntija on ollut kuultavana lakivaliokunnassa 10.11.2020 ja 27.4.2021. Käräjäoikeus pitää tarpeellisena siirtymäsäännöksen täsmentämistä siltä osin, mitä perintäkulujen enimmäismäärää sovelletaan, jos perintätoimenpiteitä on tehty eri ajanjaksoina, joihin sovelletaan eri suuruisia perintäkulujen enimmäismääriä. Käräjäoikeudella ei ole muutosehdotuksia käsiteltävään toimenpidealoitteeseen.

Käräjäoikeus esittää asiassa seuraavat huomiot lainsoveltajan näkökulmasta.

Tuomioistuimen tutkimisvelvollisuus

Perintälain 2 §:n mukaan lain säännöksistä ei saa poiketa velallisen vahingoksi. Lain sääntely on toisin sanoen velallisen eduksi pakottavaa. Tuomioistuimen on viran puolesta tutkittava, ettei pakottavia säännöksiä ole rikottu. Tuomioistuimen velvollisuus on tarkistaa kussakin asiassa, että asianosaisten vaatimukset ovat perintälain mukaisia.

Tämä tutkimisvelvollisuus työllistää käräjäoikeuksia erityisesti summaarisissa riita-asioissa. Valtaosa näistä asioista on luotto-, kauppa- tai palvelusopimukseen perustuvia velkomuksia, joissa muun ohessa vaaditaan velalliselta perintäkuluja. Käräjäoikeuksissa summaariset riita-asiat ratkaisee valtaosin kansliahenkilökunta eli käräjäsihteerit, joilta ei edellytetä ja joilla ei yleensä olekaan lainopillista koulutusta. Vaikka summaaristen riita-asioiden vireillepano tapahtuu pääosin sähköisesti, jokaisen haastehakemuksen tarkistaa käräjäsihteeri. Summaaristen riita-asioiden käsittelyä ei ole tuomioistuimissa missään määrin automatisoitu eikä tekoälyä hyödynnetä kansliahenkilökunnan työn korvaajana. Käsillä olevat muutosehdotuksetkaan eivät tässä tilanteessa edellytä muutoksia tuomioistuimien käytössä oleviin tietojärjestelmiin.

Summaaristen riita-asioiden määrä

Summaarisia riita-asioita saapuu niihin yhdeksään käräjäoikeuteen, joihin näiden asioiden käsittely 1.9.2019 lukien on keskitetty. Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen saapuu tätä nykyä näitä asioita käräjäoikeuksista eniten. Vuonna 2020 Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen saapui summaarisia riita-

asioita yhteensä 76 066 ja vuonna 2021 Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen saapui 81.599 asiaa eli 20 prosenttia koko maan summaarisista riita-asioista.

Käräjäoikeus on aikaisemmin arvioinut, että yrityssaataviin liittyviä summaarisia riita-asioita, joiden perintäkuluja nyt esitetty sääntely ennen kaikkea koskee, on noin 4 prosenttia. Suhteellisesti osuus on vähäinen, mutta merkitsee kuitenkin tuhansia asioita yksin Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden kohdalla. Vuonna 2021 summaarisia asioita saapui yhdeksään summaarisia riita-asioita käsittelevään käräjäoikeusteen 407 439 asiaa, kun niitä edellisenä vuonna tuli 382 381 asiaa. Hallituksen esityksen mukaan y-tunnuksellisia summaarisia riita-asioita oli 15 603 asiaa vuonna 2021 ja 15 732 asiaa. Käräjäoikeuden arvioima määrä vastaa siten hyvin toteutunutta tilannetta.

Esitetyistä säännöksistä

Muun pysyvän tavan käytön osalta käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa esityksestä. Totean kuitenkin, että yksityishenkilöt eivät välttämättä ymmärrä, että tältä osin ehdotus koskee vain saavien perinnästä annettua lakia ja sen osalta vain maksuvaatimusta.

Hallituksen esityksessä ehdotettu muiden kuin kuluttajasaatavien perintäkulujen täsmällisempi sääntely antaa tuomioistuimille paremmat mahdollisuudet tutkia viran puolesta näiden perintäkulujen kohtuullisuutta. Esitetty sääntely vastaa rakenteeltaan pitkälti kuluttajasaatavien perintäkuluja koskevia säännöksiä ja väliaikaisten lakien säännöksiä, joita tuomioistuimissa on sovellettu jo pitkään. Tämä sinänsä helpottaa sääntelyn omaksumista tuomioistuimissa. Esitetyt säännökset poikkeavat kuitenkin sisällöltään kuluttajasaatavia koskevista säännöksistä ja väliaikaisesti voimassa olevista säännöksistä, mikä johtaa siihen, että yksityiskohtainen perintäkuluja koskeva sääntely tuomioistuinten näkökulmasta katsottuna muuttuu.

Todennäköisesti perintäkulujen viran puolesta tutkiminen tapahtuu muiden kuin kuluttajasaatavien kohdalla pitkälti samanlaisella tarkkuudella kuin kuluttajasaatavien kohdalla. Huomiota kiinnitetään silloin ennen kaikkea velallisen kokonaiskuluvastuuseen ja tämän ohella vaihtelevasti kunkin perintätoimen enimmäisveloitukseen sekä perintätoimien aikarajoihin ja enimmäismääriin. Suurta määrää summaarisia riita-asioita käsiteltäessä perintäkulujen tarkistamista viran puolesta ei nykyisin resurssein ole mahdollista suorittaa yksityiskohtaisemmin.

Muiden kuin kuluttajasaatavien kohdalla on kuitenkin useita seikkoja, jotka lisäävät esitettyjen säännösten soveltamisen vaikeusastetta ja siten työtä tuomioistuimissa. Ensinnäkin valtaosa summaarisista asioista on jatkossakin kuluttajasaatavia koskevia, mikä aiheuttaa sen, että muiden kuin kuluttajasaatavien perintäkulujen tarkistamiseen ei synny käräjäsihteereille samanlaista rutiinia kuin kuluttajasaatavien kohdalla.

Lisäksi ehdotetut säännökset poikkeavat väliaikaisesti voimassa olevista säännöksistä, kun perintäkulujen määrät ja porrastukset muuttuvat. Tämä vaatii käsittelijöitä jälleen uuden säännöstön opettelemisen ja on omiaan mutkistamaan käytännön ratkaisutoimintaa tuomioistuimissa. Vaikka samantyyppinen rakenne on ollut myös väliaikaisesti voimassa olleissa laeissa, säännöksen soveltamisen työmäärää lisää se seikka, että enimmäiskulujen määrä on ollut eri suuruinen ajalla 1.1.2021-30.6.2021 ja 1.7.2021-30.4.2022 sekä ehdotuksen mukaan 1.5.2022 lukien.

Soveltamistilanteen tekee erityisen hankalaksi, jos perintätoimenpiteet jakautuvat useammalle ajanjaksolle. Siirtymäsäännöksissä ei ole otettu kantaa siihen, mitä enimmäiskulumäärää sovelletaan, jos kuluja on muodostunut eri ajanjaksojen aikana. Ehdotuksen 10 h §:n mukaan velalliselta saa periä saatavasta, jonka pääoma on 500 euroa, mutta enintään 2 500 euroa perintäkuluina enintään 470 euroa. Väliaikaisesti voimassa olleessa laissa on ajanjaksolla 1.7.2021-30.4.2022 perintäkulujen enimmäismäärä ollut yli 500 euron saatavissa 480 euroa. Sen

voimaantulosäännöksen mukaan säännöstä sovellettaisiin niiden voimassaoloaikana suoritettaviin perintätoimiin. Toisaalta ajanjaksolla 1.1.2021-30.6.2021 perintäkulujen enimmäismäärä on ollut 410 euroa. Ehdotuksessa ei ole otettu kantaa siihen, mitä enimmäismäärää sovelletaan, jos kulut ovat syntyneet edellä selostettujen eri ajanjaksojen aikana.

Ehdotettu 10 i §:ssä tarkoitettu vakiokorvaus lisää työmäärää vastaavalla tavalla kuin väliaikaisissa laeissa ollut säännös, koska velkojalla on oikeus saada korvausta lain 10 §:ssä tarkoitetuista perintäkuluista vain siltä osin kuin niiden määrä ylittää vakiokorvauksen määrän. Perintäkulujen enimmäismäärää koskevan säännöksen soveltamisen työmäärää saattaa lisätä haastehakemusten täydentämisen muodossa myös uusi säännös arvonlisäveron lisäämisestä perintäkulujen kokonaismäärään, jos velkoja ei voi vähentää arvonlisäveroa verotuksessaan eikä velkoja ole asianmukaisesti perustellut vaatimustaan.

Paitsi sanotuista syistä yritysten perintäkulujen tarkistaminen tuomioistuimissa voi olla hankalampaa kuin kuluttajasaatavien kohdalla myös sen osalta, millä perusteilla erilaiset enimmäisrajat voidaan ylittää todellisten toimien ja kustannusten vuoksi. Ylitysmahdollisuuksien osalta viittaan lakiehdotuksen 10 e § 3 momentin, 10 g §:n 3 momentin ja 10 h §:n 2 momentin säännöksiin. Yritysperinnän toimenpiteet voivat erota kuluttajaperinnässä käytettävistä keinoista ja perintäkulut siten muodostua eri tavalla. Otaksuttavasti yritysperinnän keinot ovat esimerkiksi käräjäoikeuden kansliahenkilökunnalle vieraampia kuin kuluttajasaatavien perintäkeinot. Tietenkin tuomioistuin tarvittaessa täydennyttää haastehakemusta kantajalla epäselvyyksien poistamiseksi ja perusteiden yksilöimiseksi, mutta tämä merkitsee lisätyötä ja vaatii usein myös lainopillista osaamista.

Kaikki nämä seikat saattavat aiheuttaa tuomioistuimissa paitsi tulkintaongelmia myös tarvetta täydennyttää haastehakemuksia vaatimusten ja perusteiden yksilöinnin ja muiden seikkojen osalta. Tämä lisätyö on laadultaan sellaista, että sen voi vain osaksi tehdä käräjäsihteerit, mikä lisää käräjänotaarien ja käräjätuomarien työtä.

Esityksen vaikutuksista

Nyt käsiteltävä hallituksen esitys merkitsee jatkoa 1.1.2021 lukien voimassa olleille perintälain väliaikaisille muutoksille. Väliaikaista perintäkulujen sääntelyä ei ole vielä merkittävästi sovellettu tuomioistuimissa. Kun otetaan tämän lisäksi huomioon yrityssaatavia koskevien asioiden suhteellisesti vähäinen osuus kaikista summaarisista riita-asioista, tällä hetkellä ei näytä siltä, että summaaristen riita-asioiden määrän huomattava kasvu juurikaan selittyisi perintälain väliaikaisilla muutoksilla. Muutokset eivät siis toistaiseksi näyttäisi aiheuttaneen esimerkiksi sitä, että yrityssaatavia siirrettäisiin oikeudelliseen perintään aiempaan enemmän tai aikaisemmassa vaiheessa perintää kuin aiemmin.

Tähän mennessä perintälain väliaikaisten muutosten soveltamisessa ei myöskään ole käräjäoikeuksissa ollut mainittavammin ongelmia. Soveltamista helpottaa se, että yrityssaatavia perivät tuomioistuimissakin pitkälti ammattimaisesti perintätoimintaa harjoittavat tahot, jotka yleensä riittämiin yksilöivät haastehakemuksissaan perintäkuluja koskevien vaatimusten perusteet ja jotka myös pääosin noudattavat perintälakia - sikäli kuin tämä on ollut tuomioistuimien havaittavissa. Toisaalta edellä selostetut soveltamistilanteet ovat omiaan lisäämään tuomioistuinten lainkäyttöhenkilökunnan työmäärää.

Tuomioistuinten näkökulmasta katsottuna muutosten erilaisten vaikutusten arvioinnissa on kuitenkin soveltamiskokemusten niukkuuden takia oltava tässä vaiheessa hyvin varovainen.

Johtopäätökseni edellä kuvaamistani seikoista on se, että yksittäisenä uudistuksena tarkasteltuna ehdotetulla sääntelyllä ei voida tällä hetkellä, kuten ei voitu aiemmankaan perintälain väliaikaisen

muutoksen yhteydessä, perustella lisäresurssien tarvetta yhteenkään summaarisia riita-asioita käsittelevään käräjäoikeuteen.

Eri asia on, että tämäkin esitys yhdessä viime vuosina tapahtuneiden korko- ja muiden säännösten sekä oikeuskäytännön muutosten (erityisesti tuomioistuinten tutkimisvelvollisuuden laajenemisen) kanssa aiheuttaa jatkossakin niin käräjäsihteerien, käräjänotaarien kuin käräjätuomareiden lisätarvetta, ellei summaaristen riita-asioiden määrä käänny selvään laskuun. Valitettavaa niin tuomioistuimien kuin koko yhteiskunnan kannalta on se, että näiden asioiden määrä päinvastoin näyttää nyt kääntyneen voimakkaaseen kasvuun.

Marika Siiki

osaston johtaja, käräjätuomari
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus